

NOSTĀJA

Apstiprināts LSA Atkārtotajā Domes sēdē

22.09.2019.

Protokola nr. 2019/DP8

22.09.2019.

Rīgā

Nr. 2019/NP2

Par augstākās izglītības iestāžu pārvaldību

ORGANIZĀCIJA

Latvijas Studentu apvienība (LSA) pārstāv Latvijas studējošo intereses nacionālā un starptautiskā līmenī. Saskaņā ar Augstskolu likumu, apvienības biedri ir visu Latvijas augstskolu studējošo pašpārvaldes. LSA pauž demokrātiskā procedūrā formulētu, reprezentatīvu Latvijas studējošo viedokli.

KOPSAVILKUMS

Izglītības un Zinātnes ministrijas rosinātās augstākās izglītības iestāžu (AII) pārvaldības sistēmas izmaiņas, šobrīd apspriežot tieši ārējo partneru iesaisti, kā arī lēmējvaras un izpildvaras funkciju nošķiršanu, raisa bažas Latvijas studējošo pārstāvniecībā. Skaidrības trūkums koncepta izstrādē un daudzās saskatāmās problēmu jomas pieprasa rūpīgi apdomāt vislabvēlīgāko izmaiņu izvēli un ieviešanu.

Latvijas Studentu apvienība (LSA) piedāvā sekojošus priekšlikumus uzlabojumiem AII pārvaldības modelī:

- Padomnieku konventa konsultatīvo funkciju paplašināšana un tā sastāva palielināšana. Iesaistot studējošos, absolventus, nozares ekspertus un darba devējus atzinumu sniegšanā AII senātam, tiktu veicināta sadarbība ar industriju un citām ieinteresētajām pusēm;
- Izveidot mehānismus, kas noteiktā apmērā ļautu Senātā nokļūt arī ārējiem ekspertiem, tādējādi ciešāk sasaistot AII ar darba tirgu un sabiedrību;
- Nodrošināt AII senātu un citu pārvaldības struktūru kompetences celšanu ar obligātu apmācību palīdzību;
- Ieviest ciklisku pārstāvju nomaiņu senātos, tādējādi nodrošinot institucionālās atmiņas stabilitāti un atbildīgu lēmumu pieņemšanas procesu AII pārvaldībā.

LSA uzsver, ka, neatkarīgi no augstskolu pārvaldības modeļa, ir vitāli nepieciešams saglabāt šobrīd galvenos studējošo iesaistes pārvaldē principus - vismaz 20% studējošo pārstāvju pārvaldes institūcijās, veto tiesības jautājumos, kuri skar studējošo intereses, un šobrīd pastāvošo studējošo pārstāvju izvirzīšanas kārtību, t.i., pārstāvjus deleģē attiecīgās AII studējošo pašpārvalde neatkarīgi no pārējā lēmēj institūcijas sastāva.

LSA iestājas par caurspīdīgu, uz akadēmiskām interesēm balstītu AII pārvaldību, kurā tiek pastāvīgi celta pārstāvju kompetence un atbildība. Augstākminētie ieteikumi radīs apstākļus, kuros

atbildīgajam personālam tiks dotas visas iespējas īstenot savu potenciālu un uzturēt kompetenci visos pieņemamajos lēmumos.

SITUĀCIJA

Pēdējā laikā Latvijas politiskajā un mediju telpā notiek aktīvas diskusijas par augstākās izglītības iestāžu (AII) pārvaldības modeli. Pasaules Banka¹ un Ārvalstu investoru padome Latvijā (FICIL)², kā arī Izglītības un Zinātnes ministrija rosina ieviest izmaiņas esošajā augstākās izglītības iestāžu pārvaldības modelī, palielinot iesaisti no ieinteresētajām pusēm, kas nav iesaistītas akadēmiskajā procesā. Tiek apspriests modelis, kur tiktu nošķirtas AII lēmējvaras un izpildvaras funkcijas, iesaistot ārējos partnerus (darba devēji, absolventi, starptautiski eksperti u.c.) lēmumu pieņemšanā, izveidojot padomes³. 2019. gada 20. augusta Ministru kabineta sēdē valdība apstiprināja protokollēmumu, kurā tika minēts, ka līdz 2019. gada 17. decembrim ir nepieciešams izveidot konceptuālo ziņojumu par AII pārvaldības modeļa izmaiņām Latvijā.⁴

Pašlaik normatīvais regulējums nosaka, ka “augstskolas galvenās lēmēj institūcijas ir satversmes sapulce, senāts, rektors un akadēmiskā šķīrējtiesa” (Augstskolu likuma 12. panta 1. daļa). Augstskolu likuma 16. panta 1. daļa nosaka, ka AII tiek izveidots padomnieku konvents, kas “konsultē senātu un rektoru augstskolas attīstības stratēģijas jautājumos. Padomnieku konventam ir tiesības ierosināt jautājumu izskatīšanu senātā un satversmes sapulcē”, kā arī 5. daļā tiek norādīts, ka “padomnieku konventa lēmumiem un atzinumiem ir ieteikuma raksturs”. Augstskolā augstākā vadības institūcija un lēmēj institūcija stratēģiskajos, finanšu un saimnieciskajos jautājumos ir tās dibinātājs, bet augstākā pārstāvības un vadības institūcija un lēmēj institūcija akadēmiskajos un zinātniskajos jautājumos — augstskolas satversmes sapulce. Šībrīža pārvaldības institūciju proporcionālais sadalījums paredz vismaz 20% studējošo pārstāvju īpatsvaru un vismaz 60% akadēmiskā personāla pārstāvju, un vairums augstskolu paredz arī vispārējā personāla pārstāvjus noteiktos lēmējvaras līmeņos. Šo īpatsvaru sadalījums pastāvošajā likuma redakcijā gan neattiecas uz Padomnieku konventu.

Augstskolu likuma 53.pants nosaka, ka augstskolas un koledžas studējošajiem ir sava pašpārvalde — vēlēta, neatkarīga studējošo tiesību un interešu pārstāvības institūcija augstskolās un koledžās. Augstskolu likuma 54.pants nosaka, ka studējošo pašpārvaldes pārstāvjiem augstskolas senātā, fakultātes domē un satversmes sapulcē ir veto tiesības jautājumos, kas skar studējošo intereses. Salīdzinoši ar citām valstīm Latvijas augstākās izglītības iestāžu koleģiālās pārvaldes institūcijās ir noteikts augsts studējošo īpatsvars un tikai Latvijā un Horvātijā studējošajiem ir unikālas veto tiesības attiecībā uz studējošo intereses skarošiem jautājumiem.

Augstākās izglītības padome 2013. gadā izstrādāja Latvijas augstākās izglītības un augstskolu attīstības nacionālo koncepciju 2013. - 2020. gadam, kur tika piedāvāti trīs dažādi AII pārvaldības modeļi, no kuriem AII izlemtu, kuru ieviest, lai saglabātu augstskolu autonomiju - iekļaut ārējos partnerus senāta sastāvā, daļu no senāta funkcijām pārdalīt īpaši izveidotai padomei vai arī atstāt esošo

¹ https://www.izm.gov.lv/images/izglitiba_augst/Pasaules_Banka/Latvijas_AII_iekseja_finansesana_un_parvaldiba_ieteikumi.pdf

² <https://www.ficil.lv/blogs/laiks-parmainam-augstakaja-izglitiba/>

³ Augstākās izglītības kvalitātes kritēriji un rīcībpolitikas prioritārie virzieni, Izglītības un zinātnes ministrija, Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisija, 09.04.2019. Pieejams:

<https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/396D1C0950787889C22583D2002BCCE9?OpenDocument&prevCat=13|Izgl%C4%ABt%C4%ABbas.%20kult%C5%ABras%20un%20zin%C4%81tnes%20komisija>

⁴ Latvijas Republikas Ministru Kabineta sēdes protokols Nr. 35, Rīgā, 2019.gada 20.augustā. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2019-08-20>

pārvaldības modeli, savā darbībā aktīvāk iekļaujot padomnieku konventu.⁵ Arī Pasaules Banka 2017. gadā sniedza rekomendācijas AII iekšējai pārvaldībai, kur minēja, ka būtu nepieciešams gan izvērtēt AII stratēģisko mērķu formulēšanas mehānismus, gan, iespējams, vienkāršot pārvaldes struktūru. Pasaules Banka ieteica arī apsvērt padomju ieviešanu ar skaidri definētiem mērķiem un pienākumiem vai iesaistot ārējos partnerus citās lēmējinstīcijās, piemēram, studiju programmu padomēs, kā arī nepieciešams ieviest kontroles un līdzsvara mehānismus, lai stiprinātu pārvaldību.⁶

Pētījumi liecina, ka AII monetizācija un pārvaldes tiekšanās uz biznesam līdzīgu pārvaldības modeli (izveidojot padomes, kuru sastāvā ir vairāk kā 50% ārējo partneru) rada ievērojamas negatīvas sekas studentu sniegumā. Tika novērots, ka lielāks fokuss uz peļņā balstītu modeli rezultējas studentu akadēmisko sasniegumu kvalitātes kritumā^{7,8}. Boloņas procesa tapšanas gaitā arī ticis atzīts, ka studējošie AII procesos ir jāuztver kā līdzvērtīgi partneri, Eiropas Augstākās Izglītības Ministru Prāgas 2001. gada 19. maija apspriedes komunikē tika apstiprināts, ka “studentiem ir jāpiedalās un jāietekmē universitāšu un citu augstākās izglītības iestāžu organizācija un saturs”⁹.

Zinātnisku novērojumu par ASV izglītības pārvaldes modeli rezultātā ticis secināts, kas universitāšu padomēs bieži saskatāma “sistemātiska neziņa un negatavība” izglītības kvalitātes jautājumos¹⁰. Pētījuma ietvaros, salīdzinot 2010. un 2018. gada datus, tiek secināts, ka padomju locekļi bieži apzinās izglītības kvalitātes komponentes un savu atbildību pret tām, bet neveic darbības to uzlabošanai (ibid.).

Eiropas Padome uzsver, ka, lai gan ārējās sabiedrības iesaiste AII procesos ir vērtīga, “atbildībai par lēmumu pieņemšanu vienmēr jāgulstas uz studentiem un pedagoģiskajiem ekspertiem”¹¹, kā arī, ka studējošo pārstāvniecība pozitīvi ietekmē sabiedrību kopumā.¹² Studentu iesaiste pārvaldības procesos izcelta arī Augstākās izglītības padomes veidotajā Latvijas augstākās izglītības un augstskolu attīstības nacionālajā koncepcijā¹³. Šeit jāpiezīmē, ka ievērojama daļa Latvijas AII mācībspēku strādā arī attiecīgajās industrijās, kas nozīmē, ka šie pārstāvji var reprezentēt arī darba vides intereses un apzināt tajās esošo situāciju.

Polijā, kur izmaiņas nacionālajā Izglītības likumā paredzēja 50% AII pārvaldības iestāžu mandātu deleģēt ārējām ieinteresētajām pusēm¹⁴, šāds solis raisīja masu protestus no studentu pārstāvniecības puses¹⁵, kā rezultātā sākotnēji plānotā padomju ietekme (veidot augstskolu stratēģiju, izvirzīt rektora kandidātus), tika samazināta - tagad tās var sniegt ieteikumus stratēģijai, kā arī var izvirzīt rektora kandidātus, darot to kopīgi ar augstskolas senātu. Nīderlandē Amsterdamas Universitātes studenti sāka

---

⁵ Latvijas augstākās izglītības un augstskolu attīstības nacionālā koncepcija 2013. - 2020. gadam, Augstākās izglītības padome, 2013, Pieejams:

https://docs.google.com/viewer?url=http://www.aip.lv/files/AIP_vestules_nr11231_pielik_LAIAANK_Koncepcija.doc&embedded=true&chrome=true

⁶ Internal funding and governance, World Bank group, 2017, Pieejams:

https://izm.gov.lv/images/izglitiba_augst/Pasaules_Banka/Vol_2_Internal_Funding_and_Governance.pdf

⁷ https://www.researchcghe.org/perch/resources/publications/to-publish-wp48.pdf?fbclid=IwAR3T18wNzXfA-2NtNiER6B-Nye3SQLCpQCJC1fFjL_1nks53of3qTNX0Xs

⁸ <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03075079.2015.1127908>

⁹ Eiropas Augstākās Izglītības Ministru Prāgas 2001. gada 19. maija apspriedes komunikē, http://www.aic.lv/bolona/Bologna/maindoc/prag_com_LV.pdf

¹⁰ https://agb.org/wp-content/uploads/2019/03/2018_report_ed_quality_survey.pdf

¹¹ http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0173_EN.html

¹² <http://www.iua.ie/wp-content/uploads/2016/04/HEA-IRC-Student-Engagement-Report-Apr2016.pdf>

¹³ http://www.aip.lv/informativie_zinojumi_5.htm

¹⁴ <https://www.timeshighereducation.com/news/polish-higher-education-reforms-emulate-anglo-saxon-model?fbclid=IwAR3UtlxHpv6XMfvHeTGyGSw4LkeuCR296f8gyPUjCgZ6MIqHcnP2T6nuceq>

¹⁵ <https://www.timeshighereducation.com/news/student-protests-poland-delay-authoritarian-law>

liela apjoma protesta akcijas pret pastāvošo pārvaldes modeli, kur galvenā lēmējinstītūcija bija padomes, jo to darbības apdraudēja universitātes autonomiju un bija vērstas uz peļņu, veidojot iestādi kā uzņēmumu, nevis augstākās izglītības iestādi¹⁶, kā arī Amerikas Savienotajās valstīs 2018. gadā veiktā aptaujā tika secināts, ka pilnvarotie un administratori skaidri saprot, ko izglītības kvalitāte nozīmē viņu iestādēm, un uzskata, ka padomēm būtu jāiesaistās stratēģiskos jautājumos, kas saistīti ar izglītības kvalitāti. Tajā pašā laikā padomes apspriež šos jautājumus reti un bieži vien bez būtiskas vai saturīgas informācijas par studentu mācīšanos. Aptauja norāda, ka padomes reti veic atbilstošas darbības, lai labotu šos trūkumus. Citiem vārdiem sakot, padomes atzīst savu atbildību uzraudzīt izglītības kvalitāti, tomēr parasti nevēlas attiecīgi rīkoties.¹⁷

NOSTĀJA

LSA pauž nostāju, ka šobrīd, lai pieņemtu pamatotu lēmumu AII pārvaldības izmaiņām, nav pietiekami daudz argumentācijas un pierādījumu bāzes, tāpēc nepieciešams izsvērt visus riskus, pirms tiek sperts šāds solis. Tāpēc LSA, izvērtējot Pasaules Bankas pētījumu, FICIL piedāvāto un Izglītības un zinātnes ministrijas iniciatīvu uzlabot pārvaldības modeli, kā arī Augstākās izglītības padomes veidoto koncepciju, piedāvā četrus ieteikumus, par ko diskutēt kopā ar visām ieinteresētajām pusēm:

1. **Palielināt padomnieku konventa konsultatīvās funkcijas** - normatīvo aktu ietvarā reglamentējot to, ka padomnieku konventam ir jāsniedz atzinums senātam, kad tiek lemts par stratēģiskiem un finansiāliem lēmumiem. Šo paplašināto funkciju veikšanai padomnieku konventā nepieciešams iesaistīt studējošo, absolventu, nozares ekspertu un darba devēju pārstāvjus. Tas veicinātu AII sadarbību ar industriju, darba tirgu un arī ārējo viedokļu iesaisti senāta darbībā.
2. **Iesaistīt ārējos partnerus lēmumu pieņemšanā** - normatīvi regulētā kārtībā, satversmes sapulce par senāta locekļiem ievēl arī ārējos partnerus, kas palīdzētu veicināt viedokļu dažādību un AII darbības sasaisti ar darba tirgu un industriju.
3. **Augsta un vidēja līmeņa vadītāju, senāta pārstāvju un citu pārvaldības struktūru vadītāju kompetences celšana** - veidot apmācības kompetences celšanai augsta un vidēja līmeņa vadītājiem, senatoriem, tādējādi uzlabojot AII iekšējo cilvēkresursu vadību un pārvaldību.
4. **Ieviest ciklisku senatoru nomaiņu Senātā** - regulāras, cikliskas vēlēšanu procedūras ietvaros tiek ievēlēta/pārvēlēta, piemēram, trešdaļa senatoru, lai radītu ilgtspējīgu, stabilu pārvaldības struktūru, kurā pakāpeniski nomainās senatoru sastāvs, tādējādi nodrošinot institucionālās atmiņas stabilitāti un atbildīgu lēmumu pieņemšanas procesu AII pārvaldībā.

LSA uzsver, ka lēmējinstītūciju darbības caurspīdīgumu nodrošina visu ieinteresēto pušu dalība šajā lēmējinstītūcijā. Tā kā studējošie ir viena no ieinteresētajām pusēm, tad tās dalība lēmējinstītūcijās palielina tās caurspīdīgumu. LSA iestājas, ka **jā saglabā balsstiesības studējošajiem AII lēmējinstītūcijās vismaz 20% apmērā no visu locekļu kopskaita, paturot iespējas izmantot veto tiesības jautājumos, kas skar studējošo intereses.** Studējošo pārstāvjus, tāpat kā šobrīd, nepieciešams izvirzīt studējošo pašpārvaldei un neatkarīgi no pārējā lēmējinstītūcijas sastāva, lai saglabātu Augstskolu likumā noteiktās AII SP tiesības patstāvīgi un demokrātiski ievēlēt un deleģēt

---

¹⁶ <https://www.theguardian.com/higher-education-network/2015/mar/17/dutch-student-protests-ignite-movement-against-management-of-universities>

¹⁷ https://agb.org/wp-content/uploads/2019/03/2018_report_ed_quality_survey.pdf

savus pārstāvjus. Šo tiesību liegšana negatīvi ietekmētu 53. un 54. Augstskolu likuma pantā atrunātos studentu pašpārvaldes uzdevumus un to spēju šos uzdevumus kvalitatīvi pildīt. .

Ārvalstīs ārējo ekspertu iesaiste AII padomēs ir radījusi sarežģījumus, piemēram, ar to, ka pārstāvji padomēs, neizprotot savus pienākumus un augstākās izglītības specifiku, atkāpjas no saviem amatiem.¹⁸ Ļoti svarīgs ir arī ētiskais aspekts - ir jāievieš mehānismi, lai nodrošinātu to, ka padomju locekļi rīkojas ētiski savu lēmumu pieņemšanā, nenonāk interešu konflikta situācijās, neizšķērdē augstskolu budžetu, utml,¹⁹ tāpēc nepieciešams apsvērt, vai Latvijā ir pietiekami daudz ekspertu, kas spēs kvalitatīvi pildīt savus pienākumus padomes locekļu amatos, visās 54 Latvijas AII.

LSA uzsver, ka **nepieciešams nodrošināt spēcīgus, pārliecinošus argumentus un analīzi par AII modeļa maiņas nepieciešamību un sagaidāmo pozitīvo efektu**. Šobrīd nav tikusi veikta izpēte, kā pārvaldības modelis ietekmēs AII, kā arī nav datu arī par to, vai piedāvātās pārmaiņas augstskolu pārvaldībā tiešām arī rezultētos sistēmas uzlabojumos, veicinot arī akadēmisko kvalitāti. Nav minēts arī, kas ir vēlamie izmaiņu rezultāti, ja neskaita ārējo ekspertu iesaisti.

REZULTĀTS

LSA iestājas par caurspīdīgumu AII pārvaldē, kas šobrīd tiek panākts ar AII personāla, tostarp studējošo pārstāvju, iesaisti pārvaldības institūcijās, AII vadības un pašpārvaldes lēmumu izstrādē un lemšanā, kā arī par akadēmiskās interesēs balstītas pārvaldības uzturēšanu. Ņemot vērā iepriekšminēto, LSA rekomendē īstenot tālredzīgas izmaiņas pārvaldības modelī, balstoties galvenokārt uz kompetentu, faktos balstītu lēmumu pieņemšanu, nodrošinot pārvaldības procesos iesaistītos ar nepieciešamajām priekšzināšanām. Jāpievērš uzmanība arī kopējam atbildības un izpratnes līmenim AII pārvaldības institūcijās. Tādējādi tiktu saglabāta uz akadēmiskiem sasniegumiem tendēta AII pārvaldība, kurā studējošajiem dod iespēju efektīvi iestāties par kvalitatīvu lēmumu pieņemšanu.

Prezidente

J. Širina

---

¹⁸ <https://www.timeshighereducation.com/news/sudden-v-c-exits-raise-big-question-who-should-run-universities?fbclid=IwAR3H1R3ONO5dhiYtoE6vjWdbRqfm7LnBhBfuk1trIzcmO5ZyYqvbaIges3Y>

¹⁹ https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20190326131223755&fbclid=IwAR1qZM_d1HXCMh_fk3IuVzSkwpX0FqOgMy97Oz8L3aYmPyeMH8XGCuyDc1g